

OPPONENSI VÉLEMÉNY PÁSZKA IMRE: NARRATÍV TÖRTÉNETFORMÁK MTA DOKTORI DISSZERTÁCIÓJÁRÓL

A legkönnyebben arra a kötelezően megválaszolandó kérdésre tudok válaszolni, hogy hozott-e új tudományos eredményt a jelölt MTA doktori disszertációja a korábbi /kandidátusi/ értekezéséhez képest: mivel húsz éve is opponense voltam az emlékeim szerint a Tőkei-féle ázsiai termelési mód elméletet elemző disszertációnak, egyszerűen lenyűgözőnek tekintem azt a tudományos teljesítményt, amit Pászka Imre Magyarországra történt áttelepülése óta megvalósított. Nem mintha a kandidátusi értekezés témáját mint „marxistát” egyszerűen meg kellene bélyegezni: az ázsiai termelési mód mint marxi hivatkozás a 70-es évek Magyarországon és a 80-as évek Romániájában /amikor nálunk ezt a szerepet már a Szűcs Jenő féle „három régió” töltötte be/ a Közép-Európát „Ázsiába áttoló” /Faludy György: Egy helytartóhoz/ szovjet-típusú kommunizmus kritikáját jelentette. Ezután is figyelemmel kísérhettem Pászka Imre tudományos tevékenységét: évtizede habilitációs dolgozatának bírálójaként, majd az Action française magyar és román hatástörténetét feldolgozó OTKA kutatásaink során. Ám az akadémiai doktori disszertáció által feldolgozott hatalmas tudományos anyag mégis meglepett: az utóbbi évtized olyan intenzitású tudósi tevékenységet demonstrál, melyet csak ritkán tapasztalhatunk.

Társadalomtudományi területen mindig nehezebb az „új eredmény” kérdését megválaszolni: ha valaki feltalálja az örökmozgót, akkor csak azt kell demonstrálnia, hogy valami örököző mozog, míg ezt eddig semmi sem tette. Ám pl. a filozófiában biztosabban tekinthető tudományos eredménynek az, ha valaki új megvilágításba helyezi a karteziánus metafizika dilemmáját – jelesen a lelki és a testi szubsztancia közötti kölcsönhatás kérdését – mint aki vadonatúj metafizikai rendszert kreál két különbejáratú szubsztanciával és lelki összkonforttal.

Nos a Pászka Imre által prezentált hatalmas másodlagos irodalom biztos nem új abban az értelemben, hogy *ex nihilo creatio* lenne, de az összegzés és az összevetés, az új elrendezés és értelmezés módja minden bizonnyal olyan új tudományos teljesítmény, mely minden bizonnyal megérdemli az MTA doktora cím elnyerését. Magyarországon a narratív történetformákról bizonyosan nem született még hasonlóan mély és átfogó elemzés. Persze filozófiatörténészként be kell ismernem, hogy nem vagyok a téma olyan magabiztos ismerője, mintha Rousseau *Vallomásainak* az enciklopédistákról alkotott képét kellene elemezni, de Pászka könyvének kimerítő klasszifikációs apparátusa és módszertani meggyőző ereje kétségtelenné tette számomra, hogy a magyar szociológiai irodalom új, kimagasló teljesítményével állunk szembe /remélem ebbéli meggyőződésemet a szak-szociológus opponenstársam is megerősíti/. Talán az opponensi pozíció méltóságát sem sérti, ha beismerem sok tekintetben magam is tanultam e munkából: néhol a bemutatott irodalom is tudott újat mondani számomra, ám a feldolgozás-értelmezés mindenképpen.

Ám sokkal fontosabb az a funkció, melyet Pászka Imre mind könyve Összegzésében, mind a Tézisekben kiemel: kutatásai eredményeit visszacsatolni kívánja a tanítványaival közösen kezdett empirikus kutatások értelmezési-metodológiai problémakörébe. „Az értekezés tudásszociológiai beállítódása nem előzmény nélküli, korábban néhány tanulmányban és egy monográfiában próbáltuk hasznosítani a diszciplína klasszikus vonulatának elméleti és módszertani orientációit egy konkrét esetre /román hivatás-elit/ vonatkoztatva. További ösztönzést ez irányú kutatásainknak a szociológia szakos hallgatóinkkal végzett terepmunka (2002-2005) adott, melynek során élettörténeteket gyűjtöttünk. Érdeklődésünk előterében a kistérségi /Homokhátság/ lokális elitek folytonosságának-megszakítottóságának kérdése, illetve a leképeződés jelensége állt.” Példamutatónak tartom, hogy egy a hallgatókkal közösen végzett empirikus kutatás által felvetett problémák közvetlenül kapcsolódnak egy igen magas absztrakciós szinten, monografikus igénnyel feldolgozott metodológiai-szintetikus munkához, ám ez nem a végállomás: Pászka ugyanilyen fontosnak tartja a visszacsatolást, a monográfia tudományos eredményeinek hasznosítását további tapasztalati-terepmunkák során. „A

kötet, tehát a jelzett elméleti keretek között, megpróbálta a narratív történetformák szociológiai kutatásának egy átfogóbb, kiterjesztett lehetőségére rá irányítani a figyelmet,. Ebben a törekvésben a tudományos utánpótlás képzés szempontjait tartotta szem előtt, vagyis annak számon tartását, hogy a szociológus nem csak a társas világ, hanem a társas tudományos interaktív világ része is, ha tárgyhöz megértő módon kíván viszonyulni, akkor önmaga számára ezt tudatosítania kell, mert jelenben és jövőben megtett lépései hatástörténetbe ágyazottak.” /452.o./ Amikor az MTA doktori cím megítélését, illetve az ezt megelőző habitus-vizsgálatot a legkönnyebben az oktatási-tudós-továbbképzési szempontoktól vonatkoztatják el, nem tudom eléggé hangsúlyozni, hogy Pászka Imrénél mennyire meghatározó motívum a hallgatóival végzett terepmunka által felvetett metodológiai problematika, illetve műve megírásakor a teoretikus-tudományos eredmények empirikus felhasználhatósága.

Mint már említettem a konkrét klasszifikációs munka megítéléséhez kevés az én filozófiatörténeti kompetenciám: ezt tudós opponens-társaimra hagyom. Filozófiatörténészként kiemelem a XX.századi irányzatok pontos rekonstrukcióját és adaptációját /fenomenológia, hermeneutika, nyelvfilozófia stb./ a tudásszociológiai kontextusba. Ám amilyen magabiztosan mozog a disszerens a Webertől Winchig, Diltheytől Deweyig, Rortytól Ricoeurig tartó szellemi térben, olyannyira elbizonytalanodik a korábbi korok /szemmel láthatóan nem túl megbízható *second hand* interpretációkon alapuló/ értelmezésében. Mivel valamire válaszolni is kell az opponensi vélemény kapcsán, felsorolnék néhány nem túl meggyőző interpretációt a klasszikusok kapcsán—azzal a megjegyzéssel, hogy e kritikák nem érintik a bírálat egészében pozitív értékelését, legfeljebb egy esetleges harmadik kiadásban kellene korrigálni egy-két félreértelmezést vagy túlzott leegyszerűsítést.

20.o. Kierkegaard, Nietzsche semmiképp sem nevezhető neokantiánusnak

41.o. Platón Lakoma /és nem Bankett/, Kantot leegyszerűsítés a csak az absztrakt igazsággal foglalkozók körébe sorolni: így nem értelmezhető a praktikus ész primátusának tétele.

135.o. Poppnernél a falszifikálhatóság nem érvénytelenséget jelent, hanem a természettudományos tételek ama tulajdonságát, hogy ha nem is igazolhatóak /

304.o. az apriorit jobb egybeírni, mert itt *a* prioriként szerepel

313.o. Szent Ágoston szerint ha *nem* kérdezik, tudja mi az idő....

344.o. az okság kapcsán Hume életrajzi narratívában nem jó példa, mert nála A és B sokszori ismétlődése váltja ki A után B „elvárását” /ha meglepetés van, migrénem lesz/, de egyszeri esetre ez nem alkalmazható /ezzel zárja ki a csodák bizonyíthatóságát, de azt is, hogy megismételhetetlen történelmi narratíva tudomány lehessen/. Az önazonosság kapcsán adekvátabb Hume idézése: ő az, aki a *personal identity* problémáját az emlékezet segítségével oldja meg.

420. és következők: a posztmodern értelmezése igen egyoldalú—nekem nincs határozott véleményem, de az itteni bemutatás feltűnően negatív, ami egy klasszifikációs sémákat bemutató műben igen problematikus: a műfaj értéksemleges objektivitást feltételez.

Az egész könyvben a „liberalizmus” kizárólag a „versenyelvű” szinonimájaként szerepel, azaz leegyszerűsítve gazdasági fogalomként: ebbe a liberalizmus-fogalomba Condorcet és Constant, Mill és Tocqueville, Rawls és Dworkin nem férnek be, csak A.Smith és Ricardo, Hayek és Fridmann.

Mindezek a megjegyzések nem érintik a disszertáció egészének tudományos érdemeit és értékeit, egy gondosan kimunkált, hatalmas tudás-anyagot inkorporáló /amennyire meg tudom ítélni, a témához tartozó irodalom jelentős részét feldolgozó/ monográfia kiválóságát, melyet az MTA DOKTORI CÍM MEGÍTÉLÉSE mellett csak azért nem javasolok kiadásra, mert már két kiadást megért, s remélhetően az akadémiai fokozat megszerzése mellett ama nem kevésbé fontos küldetését is teljesítette, ami a tanítványok metodológiai felkészítésében, a közös kutatások kiértékelésének elősegítésében áll.

Budapest, 2011 augusztus 23.-án

Ludassy Mária, a filozófiai tudományok doktora